

1871 La Comuna de París

Sepultat pels esdeveniments del segle XX, la Comuna de París és avui un episodi històric gairebé oblidat, fins i tot a França, però sens dubte es tracta d'un dels moments més importants del naixement de la política moderna, i en particular del socialisme, al segle XIX.

La Comuna de París va ser una nova flamarada revolucionària sorgida, com la de 1830 (que va donar lloc a la liberalització del país amb el canvi de dinastia dels Borbons als Orleans) i la de 1848 (que va portar la breu II República), de les brases, encara ben vives per a molts sectors de la societat francesa, de la Gran Revolució inconclusa de 1789 en el seu procés cap a una autèntica llibertat+igualtat+fraternitat.

Aquest cop, l'espurna és el profund sentiment de frustració i traïció que té el poble de París després de l'humiliant derrota de l'exèrcit imperial francès a mans del també imperial exèrcit prussià i que els obliga a una rendició no volguda i signada per un govern que ha abandonat la capital. El buit de poder evident a la ciutat fa la resta.

Van ser deu setmanes (des de la revolta inicial de la guàrdia nacional de París el 18 de març contra el seu desarmament ordenat per donar compliment a l'armistici, fins a la submissió dels últims reductes insurrectes resistents el 28 de maig després d'una setmana a sang i foc per part de l'exèrcit) d'una experiència revolucionària plena que des del primer moment s'autobateja com la Comuna evocant conscientment alhora la institució jacobina de 1793 i la proposta comunalista proudhoniana (1) de sobirania local i federativa.

Deu setmanes d'un París que es vol independitzar de les institucions del país i construir el seu propi model social alternatiu al vigent en molts aspectes:

- democràcia "directa", és a dir sufragi universal (masculí) per establir mandats imperatius amb revocació possible en tot moment a tots els àmbits i nivells (barri i municipi, milícia i policia, empreses...) sota el control assembleari popular dels "clubs" revolucionaris

- jurats populars en comptes d'un poder judicial diferenciat

- laïcisme amb total separació entre Església i Estat, fent de la religió un assumpte privat

- educació bàsica obligatòria, gratuïta i laica

- milícia local que només s'activa en cas de necessitat però que fa de tot ciutadà un soldat en defensa de la Comuna per substituir l'exèrcit nacional, professional i permanent

- abolició de la prostitució

- implantació progressiva de l'organització cooperativa del treball en tots els sectors productius per superar el repartiment injust de la renda i per tant de la riquesa

Penseu-hi: en ple creixement dels estats-nació (precisament ideats pel bonapartisme francès) i a contracorrent del pols ideològic entre el liberal-capitalisme emergent i el conservadurisme tradicionalista en declivi, la capital de França s'alça en armes per reclamar, i tractar d'imposar per la via dels fets, la dissolució de l'estat i la seva transformació en una República Democràtica i Social federativa de totes les comunes municipals franceses autogestionades.

L'impacte arreu va ser fortíssim, en especial a la pròpia França com ho testimonia la repressió brutal que van patir els "communards" (20.000 morts entre víctimes dels combats finals sense quarter i afusellaments sense judici; 40.000 presoners jutjats en consells de guerra entre els quals 10.000 condemnats a pena de mort, treballs forçats, deportació o presó; i 10.000 exiliats a Gran Bretanya, Bèlgica o Suïssa), i les seves conseqüències molt rellevants en termes polítics i ideològics.

D'entre les conseqüències polítiques, en destacaria tres:

- La difusió del marxisme. Malgrat el marxisme no va jugar cap paper en la Comuna ni en termes programàtics com hem vist (la seva inspiració és bàsicament proudhoniana, un dels grans enemics teòrics de Marx) ni en termes de lideratge (dels 79 membres que conformaven la Comuna, la majoria eren vells jacobins que es miraven al mirall de la Gran Revolució de 1789-95 o seguidors d'A. Blanqui (2) i només una minoria eren membres de l'A.I.T. o l'era Internacional i encara més de la seva branca anarquista que de la marxista) i malgrat el propi K. Marx considerava un error haver iniciat aquella revolució precipitada en termes de procés històric (el que no vol dir que no sentís total simpatia i admiració pels "communards", entre els que hi havia amics seus personals i de les seves filles com P. Lafargue, i que no alabés la seva gesta un cop acabada (3)), els vencedors van atribuir a Marx i a la A.I.T. en una exitosa campanya de propaganda internacional la direcció intel·lectual i política de l'"espantosa" revolta amb l'objectiu de demonitzar-lo a ell i als seus postulats per sempre més. Però l'efecte va ser tot el contrari i per primer cop el marxisme es va popularitzar i el Manifest del Partit Comunista que des de la seva publicació el 1848 havia tingut un ressò molt minso entre els treballadors va començar a esdevenir un text de referència per als obrers organitzats de tot el món, com ho prova les seves nombroses

reedicions a molts països a partir de 1872. El marxisme, una de les corrents de pensament més dominants del segle XX, va agafar doncs la seva primera embranzida sota els efectes de la Comuna.

- L'aparició dels partits socialistes. El debat sobre les raons del fracàs de la Comuna va acabar amb el trencament de la fràgil unitat de la Iera internacional, certificat al Congrés de la Haya de 1872. Molts dels seus membres havien arribat a la conclusió que el nucli del problema era la insuficient organització política del moviment obrer en termes d'estructura, formació, propaganda, continuïtat, capacitat de representació i interlocució etc i que sense partits obrers de masses actuant directament en l'espai polític-institucional mai es podrien canviar els fonaments del sistema socio-econòmic. Calia deixar enrere el funcionament horitzontal i d'afiliació directa de sindicats, mutualitats o altres organitzacions obreres a la A.I.T. per crear nous partits unitaris d'àmbit nacional, que després es coordinarien entre sí a nivell internacional, partits que es presentessin a les eleccions per guanyar visibilitat, recursos i poder de negociació (entrar a governar era llavors impensable). Evidentment, els sectors anarquistes, fossin proudhonians o bakuninistes (4), hi van estar en contra i van mantenir el seu camí seguint el model anterior però la resta del moviment obrer socialista des de les trade unions angleses fins als comunistes va assumir aquests postulats i va començar a forjar partits socialistes unitaris (encara que amb noms diferents) a tots els països. Alemanya va ser el primer al 1875 al Congrés de Gotha, Espanya dels primers amb la fundació del PSOE al 1879 i França l'últim al 1902 i alhora al 1889 es va constituir la Internacional Socialista o II internacional. Així, l'experiència traumàtica de la Comuna precipita el primer gran trencament de la família socialista i l'aparició dels partits socialistes a l'escena política, molts dels quals encara existeixen.
- La configuració del model "soviètic" de revolució. La tesi leninista segons la qual les masses no fan la revolució sinó que segueixen una avantguarda plenament conscienciada, formada i disciplinada disposada a tot per aprofitar l'oportunitat tàctica (com és el cas d'una frustrant derrota militar o d'una esgotadora guerra impopular) prescindint de la maduresa de les condicions econòmiques i socials estructurals, és una idea manllevada a A. Blanqui i posada en pràctica per primer cop pels blanquistes aquell 1871. Alhora, la Comuna és també el primer intent de fer residir el poder polític en una estructura d'assemblees o consells ("soviets" en rus) de ciutadans compromesos que exerceixen el control de totes les funcions legislatives, executives i judicials incloent-t'hi exèrcit, policia, sistema productiu... i on els dirigents són administradors a tot hora revocables de les seves decisions. És una forma de poder en nom del poble que s'oposa explícitament a la forma parlamentària de la democràcia representativa. Al 1917 a Rússia amb èxit i al 1918-1919 a Alemanya i a Hongria sense èxit, el model "soviètic" de

revolució es va posar de nou a prova i des de llavors és present a l'imaginari polític de tota la humanitat.

D'entre les conseqüències ideològiques, la principal és el desenvolupament del comunisme llibertari o anarcocomunisme. Fruit de l'experiència comunal i coincidint en el seu exili a Suïssa, part dels sectors anarquistes més directament implicats a la Comuna (Elisée Reclus al capdavant) i el cercle rus de P. Kropotkin fan evolucionar el pensament llibertari cap a posicions més internacionalistes i comunitàries, travessades per les idees de solidaritat espontània i ajuda mútua directa sense cap intermediació funcional, i per tant l'allunyen de l'anarquisme individualista de Proudhon i fins i tot de les tesis més col·lectivistes de Bakunin. Pren forma així un corrent importantíssim de l'anarquisme que serà molt influent durant tota la primera meitat del segle XX (la FAI espanyola n'és un bon exemple). Precursor de l'ecologisme entre d'altres, el seu ressò reviu avui en molts plantejaments polítics alternatius.

I al costat d'aquestes grans herències de la Comuna, no em resisteixo a deixar-ne palesa una altra de més simbòlica però igualment important per a tots els i les socialistes del món: la lletra de la "Internacional" va ser escrita per el "communard" Eugène Pottier durant algun dels 72 dies de desori i esperances de la Comuna.

Tampoc seria just deixar de mencionar l'enorme rèplica que va tenir a Espanya la Comuna amb l'aixecament cantonal de 1873 (Cartagena al capdavant de més de 20 ciutats) durant la nostra efímera Iera República.

Voldria pensar que, aquest 2021, en motiu del seu 150è aniversari, l'esquerra i el socialisme d'avui, diferents però hereus d'aquell socialisme inicial d'ampli abast ideològic, serem capaços d'apropar l'experiència de la Comuna de París al gran públic i posar de manifest el seu enorme valor històric.

(1) Pierre-Joseph Proudhon (1809-1865), filòsof i polític, socialista llibertari pare de l'anarquisme

(2) Auguste Blanqui (1805-1881), revolucionari socialista seguidor de l'ala més radical de la Revolució Francesa (Hébert i Babeuf)

(3) Marx va escriure a l'estiu de 1871 un llarg text adreçat al Consell General de la A.I.T. on reflexiona sobre la Comuna. Avui se'l coneix com "La guerra civil a França"

(4) Mikail Bakunin (1814-1876), polític i teòric anarquista molt sovint enfrontat a Marx

Bibliografía mínima:

Jacques Rougerie "La Commune et les Communards" FOLIO 2018

Albert Olivier "La Comuna" Alianza Editorial 1971

Kristin Ross "Lujo comunal. El imaginario político de la Comuna de París" Akal 2016

Carles Martí Jufresa

Vicepresident de la UPEC